

DELEUZE*

REIDAR DUE, Oxford'da estetik ve sinema teorisi üzerine dersler verdi. Gilles Deleuze'ün felsefesine giriş niteliğindeki bu çalışmasında onun düşüncesini idealizm ve materyalizm arasındaki gerilim üzerinden yorumlamakta, semiyotik teori çerçevesinde düşünürü öznellik, etik, politika ve psikanaliz bağlamlarında değerlendirmektedir. Özellikle Fransız felsefesi üzerine çalışmalarıyla bilinen Reidar Due, ayrıca *Love in Motion: Erotic Relationships in Film* adlı kitabında modern dünyada aşkın neden arka plana atıldığını ve yerine başta evlilik olmak üzere nasıl başka kurumların geçirildiğini sinema teorisi üzerinden analiz etmektedir.

Reidar Due

DELEUZE

Türkçesi: Abdurrahman Aydın

İÇİNDEKİLER

Giriş	7
1. İçkinlik ve Öznellik.....	31
2. Kültürel Semiyotik.....	73
3. Modern Öznenin Bir Tarihi	97
4. Toplumsal Ontoloji	143
5. Felsefe ve Sanat.....	181
6. Sonuç: Felsefenin Amacı.....	203
Bibliyografya.....	207

Giriş

Gilles Deleuze'ün Felsefesi

Elinizdeki kitap Gilles Deleuze'ün (1925-1995) felsefesine bir giriş niteliğindedir. Onun felsefesini hem felsefi bir sistem hem eleştirel bir girişim olarak ortaya koymaktadır. Sistem bir zihnin felsefesini ve bu felsefenin gerçeklik içindeki yerini içermektedir. Bu zihin felsefesi, dil, cinsellik, sanat, siyaset, tarih ve bilim alanında bir dizi özgün kurama yol açarak toplumsal gerçekliğin ve epistemolojinin çeşitli alanları içinde uygulanmaktadır. Eleştirel girişim ise bu sisteme ve sistemin uygulanışlarına güç vermektedir. Deleuze'ün felsefesi düşünce, deneyim ve gerçeklik üzerine iyiden iyiye kemikleşmiş ve geniş çapta paylaşılan kimi inançlarımızı sorgulamaktadır. Fransız sürrealizmiyle ilgili olarak sıklıkla söylenen bir şey Deleuze'ün felsefesi için de söylenebilir: Zihinde bir *devrim* yapmayı, düşünme biçimimizde köklü bir değişime yol açmayı amaçlamaktadır. Bu kitap, Deleuze'ün sisteminin gelişimini ve siyaset kuramı, etik, estetik ve insan bilimleri epistemolojisi alanlarındaki eleştirel projesinin etkilerini sunmaktadır.

Deleuze, gündelik deneyimlerimizden türeyen pratik ve rasyonal gerçeklik anlayışımızın yerine gerçekliğin felsefi ve spekülatif açıklamasını geçirme arayışındadır. Bu yeni açıklamanın temel bir özelliği insanın, eylemin ve inancın bilinçli merkezi olarak sunulmamasıdır. Felsefi gelenekte “özne” kavramı insana ve özbilinçli düşünceye tam da böylesi bir ayrıcalık sağlamaktadır. Bu nedenle Deleuze'ün felsefesi aynı zamanda özne kavramının da bir eleştirisidir. Bu eleştiri düz bir saldırı ya da ret değildir; onun felsefesi, özne felsefesinin başlangıç noktası ya da temel öncül olarak kabul ettiği şeyin (özbilinç, bireysel özgürlük) nasıl da öznel deneyime hiç benzemeyen daha geniş bir süreç içinde üretildiğini ya da buradan

türetildiğini göstermek amacıyla farklı ve son derece sofistike argümanlar oluşturur. Deleuze'ün gerçeklik açıklamasında insan, tabi olduğu ve karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu diğer süreçlerin ortasında açılan bir süreç olarak sınırlı bir yer kaplar.

Bu yeni gerçeklik anlayışının merkezinde göstergelerin ve anlamlandırmanın felsefesi ya da “semiyotik” yer almaktadır. Burada anlamlandırma ne zihinsel bir ortaya çıkıştır ne de toplumsal bir uzlaşımıdır. Maddi bir şey de değildir. Bu bakımdan anlamlandırma ne zihinseldir ne maddi ne de toplumsal. Anlamlandırma, gerçeklik içinde kendi biricik yerine, bizzat kendisine özgü “ontolojik bir statüye” sahiptir. Deleuze, anlamlandırmanın bu özel ontolojik statüsünün bakış açısından psişeye, siyasal iktidara, toplumsal ve kültürel pratiklere ilişkin oldukça farklı bir kavrayış edinebileceğimizi ileri sürer. “Semiyotiğin” daha genel bir akıl, siyaset ve kültür kuramına uygulanması, Deleuze'ün ve meslektaş, psikiyatr ve siyasal aktivist Félix Guattari (1930-1992) ile ortak projesidir.

Elinizdeki kitabın ilkesel amacı, Deleuze'ün erken dönem çalışmalarında nasıl bir metafizik ve semiyotik geliştirdiğini, ardından da Guattari'yle birlikte bu metafizik ve semiyotik ilkeleri genel ve biçimsel bir toplumsal kuram alanına nasıl uyguladığını göstermektir.

Deleuze'ün eserleri üç ayrı aşamaya bölünebilir. İlk dönemde, 1950'lerin başlarından yaklaşık 1970'e kadarki dönem boyunca Deleuze kendisini önce Fransız akademisinin bir filozofu ve felsefe tarihçisi, ardından da kaleme aldığı iki paralel metin olan *Fark ve Tekrar* (1968) ile *Anlamanın Mantığı* (1969) sayesinde önemli bir bağımsız filozof olarak kanıtladı. Bu dönemde Deleuze zamana, dile, göstergelere ve gerçeklik ile düşünce arasındaki ilişkilere dair özgün kuramlar geliştirdi.

1970'ten 1980'lerin başına kadar olan ikinci dönemde Deleuze, Félix Guattari'yle yoğun bir çalışma ilişkisi içerisine girdi. Birlikte, *Kapitalizm ve Şizofreni* adı altında, toplumsal ve siyaset kuramında oldukça etkili olmuş iki kitap yazdılar. İlkinin adı *Anti-Oedipus*'tu (1972) ve psikanaliz üzerine eleştirel bir tartışma ile Marksist toplumsal kuramın özgün bir yeniden yorumundan oluşuyordu.

İkinci cildin adı *Bin Yayla*'ydı (1980); çok daha geniş bir konu alanını kapsıyor ve çağdaş toplumsal ve insani bilimlerin eleştirisinden meydana geliyordu. Bu konular anlamlandırma ve gerçeklik ile düşünce arasındaki ilişki üzerine eğilen erken dönem çalışmaları'nın merkezi sorularını da içeriyordu.

Bu iki kitap arasında bir köprü olarak Franz Kafka üzerine bir deneme de yazdılar: *Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin* (1975). Ayrıca, Paris'in dışında yeni kurulmuş bir üniversite olan Vincennes'de çalışan Deleuze, bu dönemde oldukça tanınmış bir felsefe profesörü olmuş ve bir kamu entelektüeli rolü de üstlenmişti. O ve çağdaşı Michel Foucault, yeni "Nietzscheçi" felsefenin temsilcileri olarak algılanıyorlardı; ister Marksist, ister psikanalitik, isterse de fenomenolojik olsun, dönemin diğer felsefi akımlarının hiçbirine bağlı kalmayacak olan yeni bir felsefeydi bu.

Ömrünün 1980'den 1995'e kadarki son evresinde, Deleuze'un Guattari'yle işbirliği, kendi çalışmaları açısından daha az merkezi bir hale gelmiştir. İçlerinde Leibniz ve barok sanatı üzerine bir deneme ile 20. yüzyıl sonlarında yaşamış Britanyalı ressam Francis Bacon üzerine bir çalışmanın da bulunduğu, felsefe zanaatı ve sanat üzerine bir dizi kitap yazdı. Bunların arasından *Felsefe Nedir?* de Guattari ile birlikte yazıldı. Bütün bu metinler sanat ile felsefenin nasıl da paralel, fakat yine de ayrı düşünme ve yaratma pratikleri oldukları sorusuyla ilgiliydiler.

Elinizdeki kitapta Deleuze'un felsefesinin kronolojik gelişimini takip ediyoruz. Birinci bölüm Deleuze'un erken dönem düşüncesine ayrıldı; iki ila dördüncü bölümler Deleuze ve Guattari'nin ortak felsefi girişimine yoğunlaşıyor; son bölüm ise Deleuze'un felsefe ve sanat kuramının yanı sıra bir bütün olarak felsefesinin potansiyel etik içerimlerini tartışıyor. Böylelikle bu kitap, Deleuze'un orta dönemine belirgin bir biçimde odaklanarak onun entelektüel gelişimini sunuyor.

Bu gelişime ilişkin tartışmayı bir arada tutan sorun felsefi yöntemle ilişkindir: Deleuze nasıl düşünür? Onun düşünmesini ve başka düşünce sistemleriyle ilişkilerini yönlendiren düşünce stratejileri, ilkeler ve yöntemler nelerdir?